

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 03.07.2019. године.

2. Састав комисије:

Ментор: др Бошко Сувајџић, редовни професор, Филолошки факултет
Универзитета у Београду

Ужа научна област: народна књижевност

Датум избора у звање: 21.01.2015.

др Вања Станишић, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у
Београду

Ужа научна област: палеославистика

Датум избора у звање: 20.02.2019.

др Љубинко Раденковић, научни саветник, Балканолошки институт САНУ; дописни
члан САНУ

Ужа научна област: етнолингвистика, фолклористика

Датум избора у звање: 08.06.1999 (научни саветник); 08.11. 2018 (дописни члан
САНУ).

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме: Драгана, Стеван, Ђурић
2. Датум рођења, општина, република: 11.03.1986, Савски венац, Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: –
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: –

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Дани у недељи у фолклору Јужних и Источних Словена

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Драгане Ђурић обухвата 365 штампаних страница. Дисертација садржи следећа поглавља: 1. Уводна разматрања (стр. 1–17); 2. Квалификације дана у седмици код Јужних и Источних Словена (18–42); 3. Понедељак (43–58); 4. Уторак (59–79); 5. Среда (80–108); 6. Четвртак (109–127); 7. Петак (128–174); 8. Субота (175–199); 9. Недеља (200–227); 10. Персонификовани дани у народној поезији Јужних Словена (228–268); 11. Закључна разматрања (269–283); 12. Литература (284–321); 13. Регистар (322–341); 14. Биографија аутора (342).

Списак литературе садржи 581 библиографску јединицу. У дисертацију је укључен и Регистар именских речи и Табела 1. „Књижевни називи дана у недељи у јужнословенским и источнословенским језицима” (стр. 21).

Уводна разматрања чине четири потпоглавља. У потпоглављу *Предмет, корпус, циљеви и методолошки оквир истраживања* кандидаткиња као главни предмет истраживања дефинише народне представе о данима у недељи у фолклору Јужних и Источних Словена, док као циљ истраживања одређује – систематичан и целовит преглед и тумачење народних представа о сваком дану у недељи у фолклору поменутих група народа. Под појмом „фолклор”, притом, кандидаткиња подразумева широк спектар усмених творевина – од кратких усмених форми (фразеологизми, изреке), преко народне поезије (пре свега, лирских народних песама и балада), до народних предања, али и различите облике обредног и магијског понашања. У корпус истраживања су уврштене монографије посвећене народним календарима Јужних и Источних Словена, зборници научних радова и студије посвећене симболици и перцепцији времена код словенских народа, научни радови и студије појединих аутора с темом дана у недељи, затим рукописи Етнографске збирке Архива САНУ, монографије и етнолошке публикације о одређеним географским целинама и регионима у словенским земљама, монографије, научне студије и научни радови посвећени народној култури, митологији и демонологији Јужних и Источних Словена значајних за тему рада, такође, збирке и записи народне поезије и прозе, научни часописи и публикације, посвећени усменој књижевности, народним веровањима, народним обичајима, обредима и празницима Јужних и Источних Словена, као и речници – етимолошки, митолошки, етнолингвистички, фразеолошки, затим стандардни, и речници народних говора различитих словенских језика.

С обзиром на сложеност предмета истраживања, у раду су примењени различити аспекти изучавања фолклора. Поред основне компаративне анализе ексцерпираних и записаних грађе о данима у недељи, у анализи назива дана у недељи, као и у анализи фразема и других кратких језичких форми кандидаткиња је применила етнолингвистички приступ. Књижевно-историјски и поетички приступ су примењени у анализи ликова персонификованих дана у народној поезији и народним предањима Јужних и Источних Словена. Осим компаративне анализе, у истраживању народног погледа на дане у

веровањима, као и њиховог значаја у обредним и магијским радњама примењен је и етнолошки приступ. У разматрање питања савременог погледа на дане и његовог односа према ранијим веровањима кандидаткиња је укључила сопствени теренски фолклористички рад на подручју Баната и Шумадије.

У другом потпоглављу – *Представе о времену у народној култури словенских народа* – кандидаткиња разматра различите концепте времена („опасно” време, „заустављено” време) у народној култури Словена и анализира однос и разлике између тзв. природног или цикличног времена, које се, историјски, везује за период пре примања хришћанства међу словенским народима, и хришћанске – линеарне концепције.

У наредном потпоглављу насловљеном *Концепт седмодневне недеље у народној култури Словена* кандидаткиња истражује питања настанка и ширења концепта седмодневне недеље међу словенским народима. У обзир узима широко распрострањено мишљење о вавилонском пореклу седмодневне недеље, али разматра и хипотезу о петодневној недељи, као изворно словенској.

У последњем потпоглављу у оквиру Уводних разматрања кандидаткиња даје преглед и коментар досадашњих истраживања у јужнословенској и источнословенској научној литератури.

Друго поглавље *Квалификације дана у седмици код Јужних и Источних Словена* се, такође, састоји из четири потпоглавља и у њему кандидаткиња анализира различите чиниоце који су утицали на обликовање народних представа о данима. У првом потпоглављу (*Утицај назива дана на формирање народних представа о данима*) анализира утицај назива дана на формирање народних представа о данима и појаву ликова персонификованих дана, док у другом потпоглављу (*Утицај редоследа дана у седмици на формирање народних представа о данима*) разматра значај места које одређени дан има у седмици. У оквиру овог потпоглавља се анализира и значај дана којим седмица почиње, али и питање тзв. средњег дана. У трећем потпоглављу (*Значај месечевих фаза у формирању народних представа о данима*) кандидаткиња пажњу поклања значају месечевих мена у обликовању народних представа о данима, а посебно на примеру тзв. *младог петка* и *младе недеље*, док у четвртном потпоглављу (*Значај хришћанске семантике дана у формирању народних представа о данима*) показује какав су утицај имале хришћанске представе о одређеним данима, пре свега о среди, петку и недељи, на народне представе о овим данима.

Централни део рада – од трећег до десетог поглавља – чине поглавља посвећена сваком дану понаособ. Поглавља су конципирана по истом принципу и свако садржи четири потпоглавља. У првом потпоглављу кандидаткиња разматра народне представе и веровања о поједином дану како код Јужних, тако код Источних Словена, при чему анализира и начин и механизме њиховог настанка. У другом потпоглављу се сваки дан посматра у народном календару, с акцентом на, семантички више обојене, празничне дане.

Уз објашњење одређеног хрононима наводе се и основне обредне радње везане за одређени дан. Треће потпоглавље је посвећено персонификацијама и хипостазама дана у недељи. Такође, анализирају се сличности и разлике између персонификованих дана, с једне стране, и хришћанских светитељки истог имена, с друге стране. У четвртом потпоглављу се наводе примери утицаја народних представа о данима на обредно и магијско понашање.

У поглављу *Персонификовани дани у народној поезији Јужних Словена* кандидаткиња анализира, пре свега, народне лирске песме и баладе Срба, Бугара и Македонаца у којима имају значаја одређени дани у недељи, односно ликови персонификованог петка и персонификоване недеље. Поглавље је подељено у шест потпоглавља. Прва три потпоглавља су посвећена песмама у којима је главни лик персонификација недеље, односно Света Недеља. У првом потпоглављу кандидаткиња анализира народне лирске песме о Светој Недељи као пожељној девојци, у другом анализира народне лирске песме и народне баладе о страдању Свете Недеље, док у трећем анализира народне лирске песме о забрањеном лову и раду у недељу. Четврто потпоглавље (*Песме о обиласку оног света и надгледању мртвих*) посвећено је разматрању народних лирских песама апокрифног порекла у којима се јављају ликови Свете Недеље и Свете Петке. Последња два потпоглавља су посвећена песмама у којима се пева о различитим догађајима у „рају”, а које се везују за ликове Свете Петке и Свете Недеље.

У *Закључним разматрањима* кандидаткиња резимира резултате свог истраживања.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Уводна разматрања пружају релевантне информације о предмету и циљу истраживања, корпусу и методолошком оквиру. Потпоглавље посвећено досадашњим истраживањима теме дана у недељи пружа добар хронолошки приказ актуелности ове теме међу јужнословенским и источнословенским ауторима. Потпоглавља о народним представама о времену и концепту седмодневне недеље код словенских народа показују на који начин су народне представе о појединим данима делови ширег система у народној култури, прецизније – народног схватања времена и седмице.

У другом поглављу су адекватно и уз велики број примера предочени критеријуми који су утицали на формирање народних представа о данима код Јужних и Источних Словена. У оквиру овог поглавља су уочени и разматрани различити механизми који су водили позитивним или негативним квалификацијама одређеног дана, при чему се водило рачуна о доследном спровођењу компаративног приступа. Тиме су сагледани заједнички и разликовни елементи у два групама словенских народа.

У средишњем делу рада, који чине поглавља о данима, кандидаткиња је показала добро познавање грађе и литературе. Разматрање главне теме обухватило је и спојило језички, књижевни, фолклористички, митолошки, религијски, обредно-ритуални аспект. Уочава се различит обим потпоглавља, што је последица расположиве грађе. Потпоглавља о народним представама о поједином дану и о персонификацијама појединог дана су добро конципирана, садрже мноштво адекватно одабраних примера, која илуструју кандидаткињине тврдње. Узевши заједно, потпоглавља о персонификацијама дана представљају студију о посебној групи митолошких бића – персонификованим данима у јужнословенској и источнословенској народној култури. Потпоглавља о данима у народном календару и о утицају народних представа о данима на обредно и магијско понашање би се могла проширити.

Поглавље о персонификованим данима (петку и недељи) у народној поезији Јужних Словена представља значајан допринос народној књижевности јужнословенских народа, с обзиром на то да у досадашњим истраживањима овим ликовима готово да није посвећивана никаква пажња.

Закључна разматрања су у великој мери сумарна, па би могла бити концизнија и краћа.

VI СПИСАК ОБЈАВЉЕНИХ НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. „Представе о уторку код Јужних и Источних Словена”, *Зборник Матице српске за славистику* 89, Нови Сад: Матица српска, 2016: 35–46.
2. „Персонификација дана *недеље* у фолклору Јужних и Источних Словена”, *Даница: српски народни и илустровани календар за годину 2018*, М. Матицки и Н. Милошевић-Ђорђевић (ур.), Београд: Вукова задужбина, 2017: 293–310.

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња је као основни циљ свог истраживања поставила систематичан и целовит преглед и тумачење народних представа о данима код Јужних и код Источних Словена. У закључку, а на основу претходних разматрања, показује да су на формирање поменутих народних схватања утицали многи и, по својој природи и пореклу, различити фактори. У неким случајевима су они водили истим или готово истим народним

представама о данима, док су у другим случајевима утицали на појаву значајних разлика у погледу на одређени дан између Јужних и Источних Словена. Лингвистички фактори су довели до размимоилажења, у неким случајевима, народних представа о поједином дану између јужнословенских и источнословенских народа. Један од добрих примера, који кандидаткиња наводи, представља персонификована недеља. Док је код Јужних Словена, Украјинаца и Белоруса овај дан персонификован у лику девојке или младе жене, чему је помогао и граматички род назива, у руским народним веровањима се персонификација недеље не јавља, како кандидаткиња сматра, од периода када је стари назив женског рода замењен новим називом средњег рода (*воскресенье*). Кандидаткиња показује да је готово сваки дан могао бити персонификован, док се о постојању персонификоване суботе у народним веровањима и Јужних и Источних Словена не може говорити. На овакав статус суботе је, закључује се, могло утицати њено страно порекло. Велики значај у квалификовању појединог дана као доброг или лошег, поред назива, припада и месту које тај дан заузима у седмици. Међу јужнословенским народима је, закључује се, више заступљено схватање да седмица почиње понедељком, док је међу источнословенским народима већа важност приписивана недељи. Разлике у схватању првог дана су, даље, допринеле и стварању разлика у схватању и квалификацији свих осталих дана у недељи. Утицај хришћанске религије у оцени дана показао се као прилично значајан, при чему се примећују минималне или готово никакве разлике међу јужнословенским и источнословенским народима. Такође, персонификовани дани су неретко изједначавани са хришћанским светитељкама, посебно када је реч о петку и недељи. Када је реч о лику Свете Петке кандидаткиња показује да се у народном хришћанству православних Јужних Словена готово увек мисли на Свету Петку Трновску/Београдску (која се прославља 14/27. октобра), док се код православних Источних Словена најчешће мисли на Свету Петку из Иконије (која се прославља 28. октобра/10. новембра). Ликови персонификованих дана су, потом, могли да се јаве у готово свим жанровима усмене књижевности, при чему је и њихово обликовање најчешће било у складу са одређеним жанром. Значај народних представа о данима на свакодневни живот људи је, како се закључује, био већи у прошлости него данас.

Питање постојања седмице и њеног облика међу словенским народима пре мисије Ћирила и Методија кандидаткиња оставља отвореним за даља истраживања, али наводи и податке који би указивали на постојање тзв. словенске петодневне седмице. Такође, као могућу тему даљих истраживања кандидаткиња наводи питање изузетака (од доминантних представа о данима) у оквиру јужнословенске, с једне, и у оквиру источнословенске народне културе, с друге стране.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација Драгане Ђурић заснована је на обимном истраживању које је спроведено на веома богатој грађи и релевантној литератури на словенским и другим језцима. Методолошки приступ обухватио је различите научне дисциплине, што је у складу са комплексном темом истраживања. Кандидаткиња је резултате истраживања предочила систематично и прегледно, водећи се структуром дисертације.

IX ПРЕДЛОГ

На основу укупне позитивне оцене, Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да се кандидаткиња Драгана Ђурић позове на усмену одбрану своје докторске дисертације *Дани у недељи у фолклору Јужних и Источних Словена*.

На евентуалне мање пропусте и недостатке чланови Комисије ће указати на усменој одбрани докторске дисертације.

КОМИСИЈА

др Бошко Сувајџић, редовни професор

др Вања Станишић, редовни професор

др Љубинко Раденковић, научни саветник, дописни члан САНУ